

Баасы
келишимдик
баада

ЖАЛАЛ-АБАД
АКК

Август

2020-жыл
№8 (211)

Биздин сунуш - сизге киреше! Белес

Жалал-Абад Айылдык Консультациялык кызматтын гезити

Европа Биримдиги менен
биргеликте каржыланат

германия
Кызматташтыгы
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Аткаруучу:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Гектарынан

15 тонна түшүм

Талаа күндө жүгөрүнүн «Alem Agro» компаниясы сунуштаган «Пионер» компаниясы иштеп чыккан PR 31G98 жүгөрүнүн гибриди 105 га аянтка эгилип, дыйкандардын гектарынан 15 тонна түшүм алам деп күтүп турган кубанычтары даңазаланды.

«Жүгөрүнү интенсификациялоо өстүрүү жана кайра иштетүү аркылуу дыйкандардын кирешесин жогорулатуу» долбоорунун алкагында Талаа күнү өткөрүлдү.

Мында жүгөрү эккенге кызыккан башка айыл өкмөттүн дыйкандары, долбоорго камтылган дыйкандар, жергиликтүү бийликтин өкүлдөрү, айыл өкмөт башчылары, «Alem Agro» компаниясынын өкүлдөрү, «Беш-Арал» МКАнын директору жалпысынан 60 адам катышты.

Талаа күндө Ала-Бука райондук мамлекеттик администрация башчысынын биринчи орун басары Б.Сагынбаев сөз сүйлөдү:

«Ала-Бука районунда 19 миң га аянтка айыл чарба эгиндери

айдалса, анын 6 гектарына жүгөрү айдалат. Жүгөрүнүн түшүмүн жогорулатууда жана максаттуу пайдаланууда сиздердин кошкон салымыңыздар чоң. Дыйкандардын түшүгүн жеңилдетүү үчүн айылчарба техникаларын, сапаттуу үрөн, жер семирткичтерди алып бердиңиздер. Биз сиздер менен иштешүүгө дайыма кызык-тарбыз».

«Био Сервис» уюмунун жетекчиси Гүлзада Кудайбердиева:

«Жүгөрүдөн жогорку киреше алуу үчүн биологиялык жер се-

мирткичтерди сыноо аянттарын уюштурганбыз. Жүгөрүнүн зыян-кеч-илдеттерине каршы биологиялык ыкмаларды, энтомофагдарды колдонуу практика жүзүндө сыналды».

Жүгөрүнү өстүрүүнүн агро-техникасы боюнча Био Сервис коомдук фондунун агроному Эркинбаев Нурмат презентация жасады:

«Алгач жүгөрү эгиле турган аянттан топурактын анализ алуу керек. Орточо көрсөткүчтөрү төмөнкүдөй болсо талапка жооп берет деп эсептөөгө болот. Гумус – 2%

төмөн болбош керек, фосфор – 100-50 мг/кг, калий- 120-80 мг/кг, азот -10 мг/кг төмөн эмес, pH=6,5-7,0». Чиреген көң берүү керек, себеби макро-микро элементтер кыкта гана кездешет. Гектарына 20-30 т кык берсе 3-5 жылга чейин таасирин жоготпойт. Калий берүү эң маанилүү, үрөн таза, дарыланган болсо жакшы. Өз убагында жумшартуу, сугаруу жумуштарын жүргүзсө гана биз каалаган жогорку түшүм алууга жетишебиз.

Жүгөрүнүн илдеттери жана зыянкечтери менен күрөшүү боюнча Жалал-Абад регионалдык Айылдык консультациялык кызматынын (ЖА АКК) агроном-консультанты Араббой Хамдамов презентация жасады:

"Америкадан келип чыккан жүгөрү өсүмдүгү сууну көп талап

кыла бербеген өсүмдүктөрдүн ичинен (соргодон кийин) экинчи орунда турат. Жүгөрүдөн 1 кг курдук масса өндүрүү үчүн 200 л сууга суу сарпталса, буудай үчүн 400 л керектелет.

Демек жүгөрү мал жандыктарды бордоп багуу үчүн эң пайдалуу тоют. Бирок жүгөрүнүн да башка өсүмдүктөр сыяктуу эле илдет жана зыянкечтери бар. Жүгөрүнүн 80ден ашуун зыянкечи бар. Акыркы жылдары карга, грач, кептерлер да зыян келтирүүдө. Эң негизги зыянкечтери болуп косек курт, күзгү курт, жүгөрүнүн көпөлөгү, зым курт, швед чымыны ж.б. болуп саналышат. Зыянкечтер жүгөрүнүн өсүп чыгуу жана өсүү мезгилинде зыян келтирүүчүлөр болуп бөлүнөт.

(Уландысы 3-бетте)

2-бет

Жаңы долбоор...

4-бет

Талаа күн...

5-бет

Тажрыйба алмашуу...

6-бет

Изилдөө...

7-бет

Жер төлө куруу...

Жаңы долбоор башталды

“Активдүү аялдар – өзгөрүүгө өбөлгө” долбоору старт алды.

ДОЛБООРДУН МАКСАТЫ:

- ▲ Элеттик аялдардын лидердик көндүмдөрүн жогорулатуу менен чечим кабыл алуу процесстерине катышуусуна өбөлгө түзүү;
- ▲ Атайын долбоордо камтылган бир нече тематикалык окуулардан өткөрүү, потенциалын жогорулатуу;
- ▲ Элеттик аялдарды өз айылдарында ички иш-чараларына активдүү катышып, социалдык экономикалык өнүгүү программасына салымдарын кошууга мүмкүнчүлүктөрдү түзүү.

Долбоордун мөөнөтү:

**24-июль
2020-жыл,
24-май
2021-жыл.**

Долбоорго камтылган пилоттук аймактар

Жалал-Абад облусу:	
Району	Айылдык Аймак
Базар-Коргон	Акман
Ноокен	Шайдан
Чаткал	Чаткал
Ала-Бука	Өрүктү
Ош облусу:	
Араван	Маңгыт
Өзгөн	Дөң-Булак
Баткен облусу:	
Лейлек	Тогуз-Булак
	Кулунду
Баткен	Суу-Башы
Кадамжай	Хальмион

Сынак жарыяланып, долбоорго жалпы 10 айыл аймактан 40 активдүү, кызыктар аялдар заявка жана тандоо критерийлер аркылуу тандалып алынат. Сынактын негизинде тандалып алынган аялдар атайын даярдалган Лидердик мектебинде тренингерден өтүшөт. Андан ары окуудан өткөн активдүү аялдар, өз айыл аймагында 15 аялдан турган группа түзүү аркылуу аларга өздөрү алган билимдерин бөлүшүп, окууларды өткөрөт.

Жыйынтыгында 10 айыл аймакта 600 аялдардын потенциалы жогорулайт.

Жыйынтыгында бардык окуудан өтүп, потенциалын жогорулаткандан кийин, 40 аял өздөрүнүн айыл аймагындагы жергиликтүү кеңешке депутаттыкка өздөрүнүн талапкерлигин коюуга даяр болушат.

Бул макала «Активдүү аялдар-өзгөрүүгө өбөлгө» долбоорунун алкагында Кыргыз Республикасындагы АКШ Элчилигинин Демократиялык Комиссиясынын каржылык колдоосу менен даярдалган. Бул жерде келтирилген сунуштар, корутундулар жана пикирлер, авторлордун оюн гана билдирет. АКШ мамлекеттик департаментинин көз карашына дал келбеши мүмкүн.

Гүлжамал КЫРГЫЗАЛИЕВА,
долбоордун ассистенти.

Органикалык жер семирткичтерге басым жасадым

Мен АЙТКУЛОВ Апсамат Жалал-Абад облусунун Аксы районундагы Күлүк-Дөбө айылынын жашоочуларына органикалык чарба жүргүзүү менен тамактануунун маанилүүлүгү боюнча маалымат жеткирип иштейм. Бул иш-чара Тоолуу Агро-Экосистемаларында тамактанууну жакшыртууга багытталган айыл чарбасы (NMA) долбоорунун бир бөлүгү болуп саналат.

Био Сервис уюмунун тренерлери тарабынан август 2019-жылы 23 айылдык кызмат көрсөтүүчүлөргө 3 күндүк тамактанууну жакшыртууга багытталган айыл чарбасы боюнча окуп, билим алгандан кийин, сентябрь айында күндөлүк тамактануунун маанилүүлүгү боюнча фокус группада талкуу өткөрдүм.

Аялдардын топторун сурамжылоодон кийин Күлүк-Дөбө айылында органикалык чарба жүргүзүү менен өздөрүнүн чарбасында өстүрүлгөн мөмө-жемиштер, жашылчалар ден соолукка пайда алып келээрин, көпчүлүк аялдарга жумушсуз отургандыгынан, каражаттын тартыштыгынан

түркүндөштүрүп тамактанууда олуттуу нерселер бар экендиги аныкталды.

Органикалык чарба жүргүзүүнүн, эгилген эгинденди өстүрүүдө табигый, колдо бар жер семирткичтерди даярдоо жана колдонуунун артыкчылыктарын жайылтуунун үстүндө иштөөнү чечтим.

Бул багытта кызыкчылыгы бар 20 адамдан топ түзүп, туура жана түркүндөштүрүп тамактануу боюнча окуу өткөрдүм.

Туура тамактануу – дени сак жана активдүү жашоо үчүн тамактанууга болгон муктаждыгын канааттандырган азыктарды колдонуу.

Туура жана түркүндөштүрүп тамактанууну жакшыртуу боюнча өткөрүлгөн окууларда топтогу аялдардын билимдерин жана тамактануудагы көндүм адаттарын өзгөртүү үчүн төмөнкү багыттарда жүргүзүлдү:

- ▲ Өзүн жана үй-бүлөсүн сапаттуу тамактандыруу;
- ▲ Азык-түлүктөрдү сатып алууда сапатына, курамына карап сатып алып колдонуу;
- ▲ Салттуу тамактарды кайдыгер калтырбай, тамак-аштарды туура даярдоо;
- ▲ Зыяндуу азыктарды таануу, аларды тамактанууда пайдаланбоо;
- ▲ Балдарга жана тааныштарга туура эмес тамактануудан келип чыккан көйгөйлөрдү,

аны азайтууда туура тамактануунун жолдорун көрсөтүү.

Менин ой жүгүртүүм боюнча 1 адам күн сайын 1 кг га жакын ар кандай органикалык калдыктарды чыгарат. 1 жылда 365 кг, үй-бүлөдө 5 адам жашаса 2 тоннага жакын органикалык калдыктар шыпырынды болуп таштандыга чыгып жатат. Мындан башка мал чарбасынан чыккан, айыл чарба эгиндерин үйгө ташып келүүдөн чыккан калдыктарды кошкондо тонналаган калдыктар таштандыга кетет.

Өз чарбамдан чыккан органикалык калдыктарды пайдалуу максатка жумшоо үчүн чарбадагы малдардын кыгы, саман, отоо чөптөрдү, ашкана калдыктарын катмарлап салуу менен узундугу 12 м, туурасы 1,2 м, бийиктиги 1,5 м келген 3 компост үймөгүн даярдадым.

Мен 1 га аянтты азыктандыруу үчүн 10 т компост салууну пландаштырып, 2,10 га жерге 21 тонна компост даярдоонун үстүндө иштеп жатамын. Азыркы күндө компост үймөктөрү чирип түсү өзгөрүп калды дагы 1,5 айда колдонууга даяр болуп калат. Өз чарбамды системалашты-

руу менен (талаа эгиндеринен тоютту малга, малдан чыккан органикалык жер семирткичтерди эгин талааларына берип, үй-бүлөлүк каражатымды да үнөмдөп жатамын. Жерге эмгек жумшасаң жыйынтыгын сөзсүз кайтарат. Кошуналарым, тааныштарым да менин жасаган иштеримди көрүп, жыйынтыгы болот бекен деп көз салып турушат. Муну менен мен алардын көз караштарын өзгөртүүнү каалайм.

Менин дагы бир максатым эң кичүү уулум Нурматты фермер болууга даярдоо. Ал аткарып жаткан иштеримде менин эң жакын жардамчыым.

Бүбүжар РАИМКУЛОВА,
Био Сервис коомдук фондунун
эксперт-адиси

(Уландысы.
Башталышы 1-бетте)

Гектарынан 15 тонна түшүм

Жүгөрүнүн экономикалык анализин эсептөө боюнча ЖА АККнын консультанты Алмаз ИМАНОВ:

«Дыйкандар чамалап эсептегенге көнүп калган. Биз аларга жүгөрү өстүрүүгө кеткен чыгымдарды жазып жүрүүсүн айттык. Кеткен чыгымдарды эсептеп көрүп, уруктун кымбат болгонуна карабастан Пионер компаниясынын жүгөрүсүн эккен дыйкан жогору түшүм аларын далилдедик. Эгерде гектарынан 10 т түшүм ала турган болсо, жергиликтүүдөн 48 500 сом, ал эми пионер гибридинен 111 миң таза пайда тапса болоорун эсептеп чыгарып, презентациялап берди. Ал эми дыйкандардын жакшы карагандары 15 т түшүм алууну күтүүдө. Биз салыштырып көрдүк. Кытайдан алынып келинген жүгөрү менен «Пионер» гибридинен 1000 даана данын укалап алып, таразага тартып салыштырса, Пионер жүгөрүсүнүн даны башка 5 гибриден салмактуу чыкканына күбө болдук.

«Алем Агро» компаниясынын жетекчиси Болоткан Сыдыковдун айтуусу боюнча:

Бул үрөндөр оңой жол менен эле келип калбайт. Биз өзүбүз 2021-жылга үрөн алуу үчүн Американын заводдоруна барып, биздин талаа шартына ылайыктап үрөндү дарылап бериле деп сүйлөшүп алып келебиз. Райондорубузга жараша эрте, кеч бышуучу үрөндөрүн алып келебиз.

Болоткан акеге берилген суроолордун жооптору:

▲ Жүгөрү чайлап кетсе, анын 2 себеби бар. Биринчиден эгерде үрөндү суюк эгип, арасы алыс эгип койсоңуздар, ээн-эркин жерде ал жүгөрү чайлап баштайт. Экинчиден азотту өз мөөнөтүнөн мурда көп өлчөмдө берип койсо да чайлап кетет.

▲ Малга жагымдуулугу жогору. Бул жүгөрү гибридинин бирден-бир артыкчылыгы анын курамында малга жагымдуу, аш болумдуу протеин затынын 13% болушу. Биздин шартта 11-12% түзүүдө. Крахмалы аз. Жүгөрүнү талаптагыдай карабаса «алтын дан» эксеңер да жакшы түшүм болбойт. Бул жүгөрү илдет, зыянкечтерге туруктуу келет жана эгерде жүгөрүнү жакшы карап, баксаңыздар гектарынан 19-20 тонна алууга да болот. Мисалы, Ноокен районундагы Чоң-Багыш айылында Абдыраим аке бизден жүгөрүнүн уругун алып эгип, 1 га 10 сотка аянттан 20 т түшүм алды. Ошондо 19 т 300 кг дан алды десек болот.

▲ Эгерде быша электе жыйнап баштасаңыздар, жүгөрүнү кайрыганга кыйын болуп калат. Эрте бышырам деп дары сеппегиле, 10-15 күндө кууратып салат. Ал данга зыян, белоктун курамын да 1% кыскартып салат.

▲ Сууну убагында берсе, күзүндө эрте бышып берет. Аны билүү үчүн, сотону ачып карасаңар дандарынын учу карайып калат, сууну учу карайганга чейин 10 күн мурда берүү зарыл. Учу карайып калгандан кийин канча суу, жер семирткич берсең да кабыл албайт. Ошондуктан убагында бардыгын жасоо зарыл.

▲ Алгачкы сууну күн чыкканга чейин берүү керек. Болбосо жүгөрүнүн бою 40-50 см болгондо эле жүгөрү кучактап калат да, түшүмгө терс таасирин тийип калат.

▲ Тоют бирдиги идеалдуу болуш үчүн айдагандан баштап, жыйнаганга чейин баары өз орду менен жүргүзүлүшү абзел. Керек болсо жүгөрү эгиле турган талаанын 3 жылдык тарыхын билүү зарыл. Эгер тоют бирдиги 1,29 түзсө, мал 1500 г салмак кошуу үчүн 4 кг жүгөрү жетиштүү болот экен.

▲ Дыйкандар сотосу ичке болуп калды, түшүм аз болот деген ойго жетеленип калып жатышат. Кытайдан алынып келинген жүгөрүлөрдүн сотосу жоон келет. Себеби анын мардеги жоон. Мардекте суу топтолуп, нымдуулукту көп кармап, кургашы кеч болот. Ал эми «Пионер» жүгөрүсүнүн сотосу ичке болгону менен мардеги да ичке болуп нымдуулукту тез жоготуп, эрте бышат, даны да көп, салмактуу келет.

Талаа күнгө катышкан дыйкандар, «Пионер» компаниясынын PR 31G98 жүгөрү гибридин эгүүнү максат кылып коюшту. Талаа күн Жалал-Абад облусуна караштуу Ала-Бука районундагы Ак-Коргон айыл аймагында өткөрүлдү.

Долбоорго 5 айыл өкмөттөн 600 үй-бүлө камтылат, анын 25% аз камсыз болгон үй-бүлөлөр.

Талаа күндө бардык санитардык-эпидемиологиялык эрежелерди сактоо менен өткөрүлдү. Катышуучуларга маска, бир жолку колдонулуучу кол каптар таркатылды.

Долбоор Био Сервис коомдук бирикмеси жана Жалал-Абад регионалдык Айылдык консультациялык кызматы менен биргеликте жүзөгө ашырылып жатат.

Бул долбоор Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH (Германия эл аралык кызматташтык коомунун) «Аймактарды комплекстүү өнүктүрүү» программасынын алкагында, Европа Биримдиги жана Германиянын Экономикалык кызматташтык жана өнүктүрүү федералдык министрлигинин (BMZ) каржылоосу менен ишке ашырылып жатат. Макаланын мазмуну Жалал-Абад АККнын жеке жоопкерчилиги.

Зым курт, канаттулар жүгөрү жаңы өсүп чыгып келе жатканда зыян келтирет. Практикада 30 сотка аянттагы жүгөрү данын толугу менен жеп койгон мезгилдер да болгон (жүгөрү көпөлөгү). Жүгөрү көпөлөгүнүн куурчакчалары жүгөрүнүн жана отоо чөптөрдүн калдыктарында кыштайт да май, июнь, июль, август айларында 2-3 муун берет. Мисалы, эгер согого түшкөн курттар 1000 сотонун ар биринен 200 данын жеп койсо, орточо 200 кг дан жок болот. Жүгөрү тез өсүп кеткендиктен, аны дарылоо кыйын болуп калат. Ошондуктан биологиялык жол менен күрөшүүнү дыйкандарыбыз жакшы кабыл алышты. Бул ыкма - зыянкечтердин табигый душмандарын лабораториялык шартта өстүрүп, аларга каршы кое берүү жолу менен күрөшүү. Алар трихogramма жана габробракон. Жүгөрү жерден кылайып чыгып, көрүнүп калганда швед чымыны тешип таштайт ж.б.

Жүгөрүнүн 17 түрдүү илдетти кездешет. Эң көп кездешкендери кара көсөө болуп саналат. Бул илдеттердин споралары топуракта 3-4 жылга чейин өлбөй сакталып калат. Күрөшүү ыкмалары – которуштуруп айдоо, үрөндү дарылоо ыкмалары натыйжалуу болоорун баса белгилеп кетти. Практика жүзүндө илдет менен жабыркаган өсүмдүктү алып келип, көргөзмөлүү айтып берди. Төмөндө жүгөрүнү түрдүү ыкмада өстүргөн дыйкандардын натыйжаларын бөлүшөбүз:

1. Нурматов Элдар - талаасынан (1 га) гектарына талапка ылайык берилген жер семирткичтерди (аммиак селитрасы – 600 кг, фосфор-400 кг, калий 200 кг) берип, 2 сотосунан 1280 даана дан саналды.

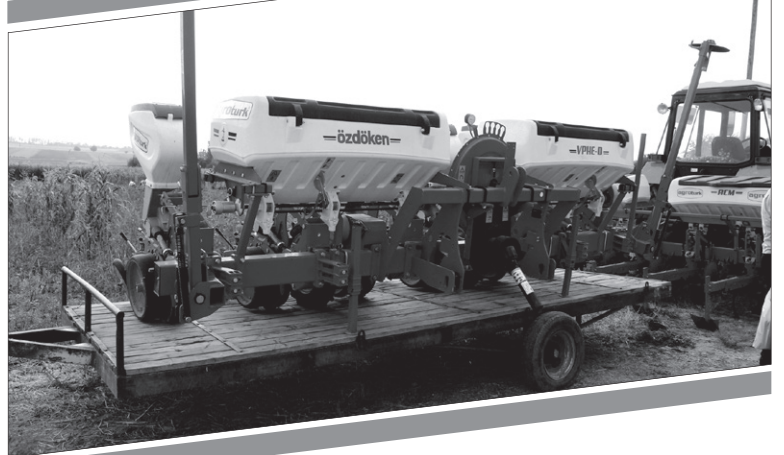
2. Юлдашев Мамуржандын 15 тонна кык, 50 кг калий, 200 кг карбамид (0,5 га) жер семирткич берилген 0,7 га (өткөн жылы беде болгон) талаасынан 1 түп жүгөрүдөн 2 сотосунан орточо 1052 даана дан саналды. Бул жерде органикалык жер семирткич берүү өзүнүн күчүн көрсөттү.

3. Шараимов Сабыр талаасына 12000 кг кык, 200 кг аммофос, 100 кг калий, 200 кг карбамид берилген 1,2 га талаасынан 2 сотодон 800 даана дан алды.

Муну менен эмне демекчибиз, демек дыйкандар жердин агрохимиялык анализин чыгартуунун негизинде жер семирткичтерди берүү менен бардык агротехникалык ыкмаларды жүргүзсө, төмөндөгү жыйынтыктарга жетишээрли бышык. Демек биздин жерден гектарынан 10-15 тоннадан да ашыгыраак таза дан түрүндө түшүм алса болоору маалым болду. Эгерде бир түп жүгөрү 2 сото байласа анын данынын салмагы 320 г чыккан болсо, гектарына орточо 50 000 түп жүгөрү болсо, төмөнкүдөй анализ келип чыгат: **50 000x320 грамм=16 тонна түшүм** алса болот.

Давранов Алишер – дыйкан.

Жүгөрүмө жалпы 150 кг калий, 600 кг жер семирткич берип, 6 жолу сугардым. Жалпы 61 миң түп жүгөрү өнгөн. Зыянкеч-илдеттер тийген үчүн учурда 55 миң түп жүгөрү бар деп турам. Жүгөрүнүн өсүшү жакшы, тегиз өсөт экен. Бойлору да бийик, ар бир түбү 2ден жүгөрү кучактаган. 15 тонна түшүм алам деп күтүп жатам.

Кыргыз Республикасынын
Өкмөтүнө караштуу Суу ресурстары
мамлекеттик агенттиги

СПАларда иштер кызуу жүрүп баштады

«Суу ресурстарынын климаттын өзгөрүүсүнө жана табигый кырсыктарга туруктуулугун жогорулатуу» долбоорунун негизинде тандалып алынган СПАларда кызуу иштер жүрүп баштады. СПАлардын электрондук базалары толукталды, СПАлардан жана фермерлерден окууларга катышуу үчүн тизмелер такталды.

СПАлардын ички каналдарын калыбына келтирүү максатында түзүлгөн комиссиянын негизинде дефект актылар түзүлдү.

«Долбоор Ноокат районундагы эң керектүү СПАларды тандап алган. СПАлар өтө жакшы кабыл алышты, себеби суу пайдалануучуларга жана СПАнын дирекциясына СПАнын ишмердүүлүгү жана агрономия боюнча окуулар, ар бир СПАда демонстрациялык бөлүмдөр, талаа күндөрү, түшүндүрүү иштери жана ички каналдарда кайра калыбына келтирүү жумуштары жүргүзүлөөрүн угушуп, кубанышты» - дейт **Ноокат ГРСтин жетекчиси Касымов Азамат.**

Кадамжай (Коомчулукту өнүктүрүү группалары) **ГРСтин жетекчиси – Акматов Мирландын долбоордон күткөн ою:** «Жылдан жылга сугат суунун запасы азайып жаткандыгына байланыштуу, сугат сууну аз талап кылган эгиндердин түрлөрүн эгүү, сугат сууну туура пайдалануу дыйкандарга окутуу, үйрөтүү менен биргеликте СПАны жана дыйкандардын өнүгүп, өсүүсүнө чоң салым кошот деп ойлойм».

Бакиров Шарабидин, Ноокен ГРСтин жетекчиси: Долбоордун максатын СПА жетекчилерине жана мүчөлөрүнө тааныштырдык. Жакшы кабыл алышты, алар өз тарабынан колдон келген жардамын аябай турган болушту. Долбоор ишке ашып калса «Правая ветка» каналында суу жоготуу азайып, суу жеткирүү жана бөлүштүрүү жолго коюлат. Сууну башкаруу жеңилдейт. Себеби суу-

нун деңгээлин өлчөөчү атайын жабдыктар орнотулуп, СПАларга сууну бөлүштүрүү ачык айкын болот. Мында башкы гидростордо суунун көлөмү клиптерге саат сайын автоматтык түрдө түшүп турат. Андан сырткары СПАлардын ички каналдары бетондолуп, суу жоготуу азаят, суу бөлүштүрүү жана жеткирүү жакшырат.

«Негизинен бүгүнкү күндө 3 СПАдан бирөөсү гана иштеп жатат. Иштеп жаткан Карагул-Ата СПАнын директору, мурептары жана фермерлери долбоорго киргендерин өтө кубанычта кабыл алышты. Башка эки Ак-Бешим-Суу жана Фи-Лун СПАларын камтыган айыл өкмөт башчылары, Айылдык Кеңештин депутаттары, фермерлери да чогуу иштешүүгө ынтызар экендигин билдиришти. Баса белгилеп айта кетсек ылдыйкы зонада жайгашкан талааларына суу жакшы жетпей жаткан фермерлердин кубанычында чек жок. Ушул долбоордун жардамы менен СПА жакшы иштеп кетип, ички каналдар оңдолуп, суу тартыштыгы жоголуп, суу убагында жетип калса экен деген аруу тилектерин айтышты. Аталган эки СПА жакшы иштебей жаткан. Азыр эми пандемиядан улам эл чогула албай турат. Буйруса, жашоо бир аз өз нугуна түшсө, эл чогулуп СПАга дирекция, директор жана башка өкүлдөрүн жаңыдан шайлайбыз. Бардык процедураны толук аткарып жакшы иш алып барабыз деп бизге сөз беришти», - дейт **Чүй ГРСтин жетекчиси Юлдашев Аман.**

АЛИМБЕК кызы Жийдегүл, долбоордун ассистенти

"Табигатта суунун айланышы"

Тоолордон баары көрүнөт,
Мөңгү ээрип суусу бөлүнөт.
Булактар ийип суу чыгып,
Төмөнгө агып төгүлөт.

Төгүлгөн суулар ашыгат,
Жылгага барып кошулат.

Дайрага куюп күркүрөп,
Өрөөнгө карай шашылат.

Тосмого келип көбүрөт,
Каналга карай бөлүнөт.
Эгинге суулар таралып,
Түшүмү күздө көрүнөт.

Талаадан буга айланат,
Булутка барып байланат.
Кыш бою тоого төгүлүп,
Мөңгүгө кайра айланат.

Абжапар ТУРДУМАТОВ, Базар-Коргон райондук СПАларды колдоо бөлүмүнүн башкы адиси

«Айыл чарбасынын өндүрүмдүүлүгүн жана тамак-ашты жакшыртуу» долбоорунун алкагында Ош облусунун Ноокат районундагы Зулпиев Айыл өкмөтүнө караштуу Таштак айылында Талаа күнү болуп өттү. Мында өз ара жардамдашуу топторунун (ӨЖТ) тажрыйбалары жана ийгиликтери элге даңазаланды.

Талаа күндүн максаты ӨЖТ топторундагы аялдардын ийгиликтери, топтогон тажрыйбалары менен бөлүшүү болду.

ТАЛАА КҮН

АЙЫЛ ЧАРБАСЫНЫН
ӨНДҮРҮМДҮҮЛҮГҮН ЖАНА ТАМАК-АШТЫ
ЖАКШЫРТУУ ДОЛБООРУ

ЖАЛАЛ-АБАД
АКК

Иш-чарага негизинен 54 адам катышты, анын ичинен 42 аялдар түздү. Талаа күн Таштак айылынын өз ара жардамдашуу тобунун талаасында жана топтун мүчөсү Тургунбаева Зайнапкандын жашылча бакчасында өткөрүлдү.

Талаа күндү долбоордун координатору Э.Казбеков ачып, долбоор жана анын максаты, ушул күнгө чейинки долбоордун аткарган иштери, жетишкендиктери боюнча баяндап, алгачкы сөздү Алга айыл аймагынын башчысынын орун басары Э.Султановго берди. Ал долбоор элдин социалдык абалын жакшыртууга чоң салым кошуп жатканын, долбоор алкагында аткарылып жаткан иштер топ мүчөлөрүнө эле эмес, жалпы эле айыл тургундарына көп пайда алып келип жаткандыгын, айыл тургундары бул долбоор менен иштешип жаткан фермерлерден химикатсыз жашылча өстүрүүнү, тамак-ашты жакшыртууну, санитардык-гигиеналык эрежелерди так сактоону үйрөнүп жатышканын айтты.

АИРдин Ош областы боюнча координатору Б.Абдырахманова: "Биз менен иштешип жаткан фермерлерге 6 түр жашылчанын үрөнүн, тамчылатып суугаруу системасын орнотуп, парник куруп бердик. Бардык ӨЖТ мүчөлөрү жакшы өстүрүп, азыркы күндө түшүмүн жеп жатышат".

Ноокат райондук РОП башчысы А.Касымов: "Бул долбоор окутуу эле эмес, каналдарды куруу, техника жагынан да жардам берди. Кулатов айыл өкмөтүнө экскаватор келди. ӨЖТ мүчөлөрү химикатсыз жашылча өстүрүүнү үйрөнүштү. Ноокат эли баарыбыз эле дыйканбыз деп ойлоп жүрүптүрбүз, бирок биздин билгенибизден билбегенибиз көп экен, көп нерсени үйрөндүк" - дешип, ЖА АККнын жамаатына ийгиликтерди каалады.

Талаа күндүн катышуучулары 3 топко бөлүнүп, Таштак айылынын ӨЖТ мүчөсү Тургунбаева Зайнапкандын огородун көрүп чыгышты.

- 1-ТОП – парник жасоо, анда көчөт өстүрүү, компост жана биогумусту жасоо технологиясы;**
- 2-ТОП – жашылчанын 5 түрү боюнча жалпы маалымат;**
- 3-ТОП – бадыраң талаада бадыраңды жип тартып өстүрүү, анын өзгөчөлүгү, илдет-зыянкечтери.**

Талаа күндүн катышуучулары ар бир станцияны көрүп чыгышып, ӨЖТ мүчөлөрүнүн тамарка жерине эккен жашылчалардын эгүү схемасын сактап, органикалык азыктар менен азыктандырып, илдет-зыянкечтерге каршы элдик ыкмалардагы тундурмаларды колдонуп, помидор жана бадыранды жипке асып өстүрүп, мол түшүм алып жатышканына күбө болушту.

3 станцияда презентацияланган жыйынтыктарды көргөн коноктор, жергиликтүү эл жашылча үрөндөрүнүн сапаттуулугуна, химикатсыз жалаң органикалык азыктар менен өстүрүлүп жатканына күбө болушту жана долбоор менен дагы иштешүүгө даяр экендиктерин билдиришти. Талаа күн огороддо, бардык санитардык гигиеналык эрежелерди сактоо менен өткөрүлдү.

Б. КАЧКЫНОВА, ЖА АККнын консультанты

«Жалал-Абад облусунун Ноокен жана Ала-Бука райондорундагы туура тамактанууну жөнгө салуу үчүн жергиликтүү азык-түлүктөрдү өндүрүү системасын колдоо» долбоору

ДУБАНАЕВА Назгул айымдын бал аарысын багууга байланышкан материалдарды сатылуучу дүкөнү.

Дүкөндө бал аарыны өстүрүүгө байланыштуу бардык материалдар сатылат. Ошону менен бирге бал аарынын даарылары да сатылат.

Назгул эженин чоң атасы, андан кийин атасы бал аарычы болгон. Атасынын жолун улап, бал аары өстүрүп келет. Өздөрү үй-бүлөсү менен өстүргөн балды дүкөндө сатышат. Андан тышкары башка бал аарычылардын да балын алып сатууга көмөктөшөт. 1 кг бал – 300 сом. Андан тышкары дүкөндө обрезка кылуучу стол, медагонка, ооруларга каршы дарылар, түтөткүч, бычактар, дегеле бардык шаймандар сатылат.

Ден соолукка пайдалуу болгон продукциялар да сатылат.

1. Пыльца (гүлдүн чаңчалары аарынын бутуна жабышып келет) – жүрөктүн жакшы иштешине жардам берет. Жаш балдардын, дегеле адамдардын иммунитетин көтөрөт.
2. Перга – гемоглобинди жогорулатат. Көбүнчө аз кандуулук кездешкен кары адамдарга, жаңы төрөгөн аялдарга пайдалуу. Андан тышкары кант диабети бар адамдарга да пайдалуу.

Назгул эже кийинки жылдардан воцина чыгарууну пландап жатат. Эгерде воцина чыгарса анда бал аарычылар үчүн жеңилдик жаралат. Дүкөндөн сатып алып эле пайдалана беришет.

Катышуучулар көбүнчө даарылардын түрлөрү, аны пайдалануу, кандай ооруларга кайсы даарылар туура келет кызыгып сурап, жазып алышты.

БАРСЕКЕЕВ Заиржан, жеке фермердик чарба

Заиржан өлкө боюнча бал аарычылардын арасында 1-орунда турат. Атасы да күчтүү бал аарычы болгон. Союз кезинде «Карпат» породасын башка мамлекеттен алып келишкен. Ошол кезде «Карпат» породасынын 1 аары бүлөсү 50 кг бал берчү, ал эми жергиликтүү породадар 20 кг бал берчү экен. Андан кийин Германиядан «Карника» породасын алып келишкен. Азыркы күнү «Бакфаст», «Карника» породадарын багып келет.

Негизинен Заиржан акенин 2000 даана бал челеги бар. Колунда 8 бала эмгектенет.

Заиржан аке бал аарылардан бал өндүрүү менен бирге «Бакфаст», «Карника», «Карпат» породадарынын маткаларын чыгарып сатып да киреше табат.

Бал челектин көп корпустауу түрүн пайдаланат. 1 поддондо 8 бал челек жайгашылып, 2 аары бүлөсү батат. Бал аарыларын башка жакка көчүрүү учурунда Кара менен 8 бал челекти бир көтөрүп машинага жүктөп коет.

Заиржан аке катышуучуларды тосуп алып, эң алгач бал аарынын породадары тууралуу кенен айтып берди. Андан соң, аарылардын кызматы, аарыларды кароо, асыроо, жумушчу аарылардын, трутеньдердин, эне аарынын негизги кызматтары, тукум таштоосу боюнча кенен маалымат берилди.

Андан кийин бал челектердеги аарылардын абалын, Кара менен кантип көтөрүп машинага жүктөөнү көрсөттү.

Фермерлерге кызыктуу болгон суроолор төмөндөгүлөр болду:

1. Эне аарыны (матка) чыгаруу жолдору?
2. Жумушчу аарылар Эне аарыны канча күндө чыгара алат?
3. Трутеньдер менен чаңдашууда эмне иштер аткарылат?
4. Варроатоз илдетине каршы күрөшүү жолдору?

Барсакеев Заиржан «Эне аарынын алгоритмин сактоо керек. Мисалга, ашка деле туз салбай койсоң окшобой калат да. Бардык аарылар, коңшунун аарылары да бирдей убакытта дарыланышы керек. Эгерде бирдей, бир убакта дарыланбаса анда даарылоонун пайдасы болбойт» - дейт.

Ошондой эле Эне аары 16 күндө даяр болуп чыгат. Эне аары тукумда 3 күн болот. Андан кийин 5 күн курт сымал болуп, кандакталган куурчакчада 8 күн жашайт. Ошону менен жалпы сарпталган күнү 16 күндү түзөт. Мындан сырткары Эне аарысын чыгарууда өзүнүн эрежелери бар. Мисалы мен өзүмдүн ыкмаларымды колдоном. Нуклеустарды алдын ала даярдап алабыз. Иштин көлөмүнө жараша адам иштетебиз. Бир аары яцигинде бир гана Эне аарысы болот. Ал көлөмү боюнча айырмаланып туруусу керек. Таза, жаңы Эне аарыны 3-5 жылга кармоого болот, бирок биз тез-

Тажрыйба алмашуу

Токтогул районунун Толук айылында аары чарбасы боюнча тандалып алынган демо-фермерлер үчүн тажрыйба алмашуу иш-чарасы болуп өттү.

тезден алмаштырып турабыз. Эне аары саткандар да кээ бир нерселерине түшүнүп-түшүнбөй жасап чыгарышууда. Эне аары уруктандырылган тукумдан өнүгүп өсөт. Түсү бал аарыларынын түрүнө байланыштуу болот. Аары чарбасы түгөнбөгөн илим. Ошондуктан аракет жасап, өз билгенибизче иш алып барып жатабыз.

Ал эми Варроатоз оорусу инвазиялык оору болуп эсептелет. Бул Варроатоз кенеси жаз, жай жана күз айларында ыңгайлуу болот. Бир сыйра август айларынын эң акыркы жумасында тазалоо керек. Дарылоого Апистан, Бипин, Варроадез, Фольбекс дарылары колдонулат. Кээде шартына жараша дарыларды колдонуу керек. Мисалы биздин сунуш Апистан тилчелерин колдонууну сунуш беребиз.

Ал эми Бипин дарысын 2 жолу кайталап колдонуу сунушталат.

- 1) Бал чогултуу жана тартып алуу аяктаары менен;
- 2) Тукумдабай турган мезгилде аары бүлөсүн кыштоого коюунун алдында дарыланат.

Негизинен ушундай тартипте иш алып баруудабыз. Сиздер да тажрыйба алмашканыңыздар жакшы нерсе. Ишиниздерге ийгиликтерди каалайбыз.

ЧЕРКЕНОВ Султангазынын фермердик чарбасы

Бал челектерди көчүрүү, ташуу үчүн атайын бал челектердин көлөмүн эске алып машина жасаган. Жасалган машинага бал челектерди поддондору менен көтөрүп жүктөө үчүн кран жасап алган.

Султан аке өзүнүн үйүндө атайын ППУ деген бал челектерди жасаган. Бул бал челектерди ордунан көтөрүү, башка жакка көчүрүүдө бир топ жеңилдиктер болот. Мисалы: Эски ата-бабадан келе жаткан бал челектин «Лежак» түрүн колдонгон фермер 160 бал челекти башка жакка көчүрүү үчүн 8 баланы иштетип, көп убакыт коротот. Ал эми ППУ түрдүү бал челектерди көчүрүүдө 160 бал челекке 2 гана адам жетиштүү болот. Көп убакыт талап кылынбайт.

ППУ бал челектери 1 даанасы 3500 сомду түзөт. Бул бал челектин материалдары пеноплекске окшогон, жеңил болот. Калыңдыгы 35 мм, кышта жылуу, жайкысын салкын. Бишкекте калыңдыгы 25-30 мм кылып сатышат, баасы 3600 сом.

Кемчилиги - эгерде жерге түшүп кетсе сынып калышы мүмкүн.

Султан аке бул бал челектерди өзү үчүн гана жасаган. Башкаларга сатпайт. Сузак районундагы фермер Бекмурат ушундай бал челектерди жасап берүүсүн суранды.

Андан кийин суроо жооптор болуп, бал аарылардын оорулары, аларга каршы күрөшүү боюнча маалыматтар берилди.

Султан аке: «Бал аарыларын туруктуу дарылоо керек, Варроатоз башталаар замат дарылоо керек, эгерде өтүшүп кетсе өтө кыйын болуп калат» - дейт.

Жеке фермердик чарба Какен мырза

Какен аке Толук айылында жашайт. Инилери менен жакын жерде бал аарыларын өстүрүп келишет. Өзү бал аарычылар ассоциациясынын мүчөсү. Бал челектери элден өзгөчөлөнүп, жыгачтан фанера менен жасалган. Анын айтымында көтөрүүгө жеңил.

Быйылкы жылы аары пакеттерин өстүрүп, 300 пакет саткан. Ар бир пакетти 3 миң сомдон сатып, 9 миң сомдук киреше тапкан.

Быйылкы жыл биз үчүн да кыйыныраак жыл болду. Анткени биз Бишкекке көчүп кетebиз кайра эрте жазда алып келебиз. Жолдо 14 саат жол жүрүп, аарылар келгенге чейин кыжырдуу (злой) болуп калат. Акырын көндүрүп жайгаштырып алабыз. Биздин үй-бүлөбүз ушул балчылык менен алектенебиз. Бал челек жасай турган цехибиз бар. Жаңы буюртмаларды камсыздап беребиз. Бизден ящиктерди Ош, Нарын, Таластын аарычылары көп жасатып кетет.

«Кыргыз Балчылары» деген атайын ватсап группасы бар. Ошол группанын негиздөөчүсүмүн. Көпчүлүк аарычыларга кеп-кеңештеримди берип турам. Өткөн жылы Украинага барып тажрыйба алмашып келдик. Ал жакта балчылык жакшы өнүккөн. Мен орустар менен барып тажрыйба алмашып келдим. Бизде көп мүмкүнчүлүктөр бар, ошондуктан пайдаланып бал өндүрүү көлөмүн көбөйтүп, экспортко чыгарууга мүмкүнчүлүк көп. Биздин азыркы өндүргөн балды Бишкек шаарынын тургундарынан ашпайт.

ЖА АККнын консультанттары: Аскам ТОКТОСУНОВ, Мирлан МУРЗАКУЛОВ

ИЗИЛДӨӨНҮН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ

Долбоор алкагында пилоттук айыл аймактарда жергиликтүү экономикалык өнүгүү боюнча изилдөөлөр жүргүзүлдү.

ДОЛБООРДУН МАКСАТЫ:

1. Жергиликтүү Өз алдынча Башкаруу Органынын (ЖӨБО) – башкаруу системасын жана кызмат көрсөтүүсүн жакшыртуу:
 - ▲ Жергиликтүү жамааттын муктаждыктарынын негизинде;
 - ▲ ЖӨБОнын потенциалын жогорулатуу аркылуу;
 - ▲ «Аймак» электрондук башкаруу системасын киргизүү.
2. Акыйкат башкаруунун принциптерин киргизүү аркылуу жергиликтүү өнөктөштөрдүн кызматташуусун жакшыртуу.
3. Пилоттук Айыл Аймактардын Жергиликтүү экономикалык абалын жакшыртуучу артыкчылыктуу бизнес-долбоорлорду аткаруу.

МЕТОДОЛОГИЯСЫ:

Изилдөө жүргүзүү үчүн атайын методология иштелип чыкты. Изилдөө бир нече этаптардан турду:

1. Кабинеттик изилдөө – айыл аймагынын экономикалык өнүгүү боюнча документтерин изилдөө. Айыл аймагынын паспорту, Айыл Аймагынын Социалдык Экономикалык Өнүгүү планы, акыркы 2017-2019-жылдарына бюджет, кирешелер, чыгашалар, АӨнүн Уставы.

2. Талаа изилдөөлөрү.

2.1. Фокус топтор.

ЖӨБО өкүлдөрү (АӨ кызматкерлери – социалдык маселелер, инвестиция тартуу, жер адистери, катчы, АӨ башчысынын орун басары, ФЭБ башчысы, салыкчылар), жергиликтүү кеңештин депутаттары.

Жарандык Коомдун өкүлдөрү – Жайыт комитети, Суу Пайдалануучулар Ассоциациясы, Коммуналдык Чарбалардын адистери, Аксакалдар соту, Аялдар комитети, Жаштар комитети.

Элеттиктер – дыйкандар, мугалимдер ж.б. айылдагы бардык жашоочулар;

Ишкерлер – кооператив, фермердик чарбалардын, чакан цех, МТСтердин жетекчилери.

2.2. Жеке интервьюлар – АӨнүн башчысы, Айылдык Кеңештин төрагалары, ишкерлер, ДМЧЖ же үй-бүлө мүчөлөрү.

ИЗИЛДӨӨНҮН МАКСАТЫ:

Ар бир пилоттук Айыл Аймактарында – жергиликтүү экономикалык өнүгүү боюнча, Жергиликтүү элдердин, Жарандык Коомдук, Жергиликтүү Өз алдынча башкаруу органдарынын ой пикирлеринин негизинде:

▲ Азыркы абалын, көйгөйлөрүн;

▲ Өнүгүү мүмкүнчүлүктөрүн;

▲ Потенциалдуу долбоорлорун изилдөө.

КАТЫШУУЧУЛАР.

Фокус топторго жалпысынан - 504 (252 эркек кишилер, 252 аял кишилер) киши катышты. Андан сырткары изилдөө жана пландоо процесстерине бардык кишилердин тегиз катышуусун камсыз кылуу максатында башка улуттардын жана аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдүн өкүлдөрү, ДМЧЖ, аялдар башкарган үй-бүлөлөрдүн өкүлдөрү катышышты.

Жалпы- 504		Улуту				Социалдык жана гендердик тенчилик		
Аялдар	Эркектер	Кыргыздар	Өзбектер	Түрктөр	Башкалар	Аз камсыз болгон үй-бүлөлөр	ДМЧЖ/ үй-бүлөлөр	Аялдар башкарган үй-бүлөлөр
252	252	489	2	6	2	34	25	60

Андан сырткары ишкерлер, Айыл Өкмөт башчысы, Айылдык Кеңештин төрагасы, ишкерлерден тереңдетилген интервьюлар алынды. Интервьюга: 39 киши (аялдар 12, эркектер 27) катышышты. Алардын ичинен кыргыздар 37, өзбектер -1, түрктөр -1.

ГЕНДЕРДИК ЖАНА СОЦИАЛДЫК ТЕҢЧИЛИК:

- ▲ Бардык катышуучулардын 50%ы аялдар болушат.
- ▲ Бардык ФТ – «Аярлуу топтор» башка улуттардын өкүлдөрү, аз камсыз болгон үй-бүлөлөр, ДМЧЖ же үй-бүлөлөрү катышат.
- ▲ Жергиликтүү жарандардын маалымат алууга жеткиликтүүлүгүн арттыруу максатында Айыл Өкмөттүн жогорку, ортоңку жана төмөнкү тарабында жайгашкан айылдарда жүргүзүлдү.

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH менен аткарылып Европа Биримдиги жана Германиянын Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү федералдык министрлиги (BMZ) менен биргеликте каржыланып, “Жалал-Абад регионалдык Айылдык консультациялык кызматы” коомдук фонду

тарабынан “Тараптардын диалогу жана кызматташуусу аркылуу – айылдык жамааттарды туруктуу өнүктүрүү” долбоору Сузак районунун Багыш, Көк-Арт, Курманбек, Кара-Алма айыл аймактарында аткарылып жатат.

М. АЗИМЖАНОВА,
долбоордун координатору

Албетте, адам баласы өзүбүзгө кандай шарттарды жаратсак, мал-жандыктарга деле ошондой жагымдуу шарттарды түзүп беришибиз шарт. Себеби, корообуздагы мал-жандыктар менен өзүбүз, балдарыбыз дайыма тикеден-тике катышта болуп турушат. Алардын ден соолугуна кам көрүү, өзүбүздүн ден соолугубузга кам көрүү экендигин унутпайлы. Андыктан короо-сарайларды дезинфекциялоо туурасында сөз кылмакчыбыз.

КОРОО-САРАЙЛАРДЫ КООПСУЗДАН-ДЫРУУ (дезинфекциялоо).

Дезинфекция үчкө бөлүнөт:

- ▲ алдын ала жүргүзүлүүчү (профилактическая);
- ▲ учурунда жүргүзүлүүчү (текущая);
- ▲ жыйынтыктоочу (заключительная).

▲ Алдын ала жүргүзүлүүчү дезинфекция (профилактическая) - бардык мал кармалган жайларда 1 жылда эки жолу (жазда, күздө) жүргүзүлөт. Короо-сарайды алдын ала (механическая очистка) механикалык тазалоодон кийин, 10-20% жаңы өчүрүлгөн акиташтын эритмеси жана ысык күлдүн

Кыштоого даярдык

эритмеси, 5% нафтализол жана башка дезинфекциялоочу аралашмаларды 1 литр эритмени 1 м кв аянтка эсеп кылып чачат.

▲ Учурунда жүргүзүлүүчү (текущая) - жугуштуу ылаң чыкканда 1 литр аралашманы 1 м кв аянтка чачып колдонот.

▲ Жыйынтыктоочу дезинфекция (заклучительная) – карантин (чектөө) бүтөөрдүн алдында жүргүзүлөт.

ДЕЗИНФЕКЦИЯГА КОЛДОНУУЧУ КЭЭ БИР МАТЕРИАЛДАРДЫ ДАЯРДОО ЫКМАЛАРЫ

▲ Жаңы өчүрүлгөн акиташтан 20 пайыздуу аралашма даярдоо үчүн:

1 кг өчүрүлбөгөн акиташка, акырындык менен 1 литр суу куюп, өчүрүп, андан кийин 4 литр суу кошуп, аралашманы даярдайт.

▲ 10 пайыздуу аралашма даярдоо үчүн:

1 кг өчүрүлбөгөн акиташка, 1 литр суу өчүрүү үчүн, андан кийин 9 литр сууну кошуп, аралашманы даярдайт.

▲ Күлдүн аралашмасы (Зольная щелочь).

1 пайыздуу күлдүн аралашмасын даярдоо үчүн, 10 литр сууга, 3 кг күл кошот. Аны даярдоо үчүн алдын ала сууну кайнатып алат, андан кийин керектүү санда күлдү кошот, 1 саат кайнагандан кийин, тундуруп алып сүзүп алат да, ысык боюнча алдын ала дезинфекцияга колдонот.

Дезинфекцияга колдонулуучу ветеринардык препараттар:

- Каустика содасы
- Формалин
- Креолин, - Неоцидол ж.б. тиешелүү инструкциянын негизинде колдонулат.

ДЕЗИНСЕКЦИЯ

Курт-кумурскаларды, кенелерди жок кылуу үчүн жүргүзүлөт.

Негизинен түтүн машкасы (дымовой), 12,5-25% дуст жана ар кандай аэрозолдор колдонулат.

ДЕРАТИЗАЦИЯ

Кемирүүчүлөр менен күрөшүү (келемиш, чычкан ж.б.). Негизинен санэпидемстанциянын адистери тарабынан жүргүзүлөт.

Фермерлер үчүн баалуу сунуш

Ар бир үй-бүлө дезинфекция эмне үчүн керектигин жана аны бир жылда эки жолу (жаз, күз) кээ бир учурларда атайын дагы жасаларын билүүсү зарыл. Адам баласынын жашоосундагы коопсуздукту эске алып үй-бүлөлөр үчүн короо-сарай – кампалар үчүн 20 пайыздуу акиташ колдонууга болот. Ал эми химикаттар (рацидол, неоцидол, аэрозолдор, түтүн шашкасын (дымовая шашка) жана башка заттарды колдонууда атайын кийим керек, аны адистер жүргүзүүсү зарыл. Өз алдынча пайдаланууга **ТЫЮУ САЛЫНАТ!**

Эгемберди КАЗБЕКОВ,
ЖА АККнын мал чарбасы боюнча облустук эксперт-адиси

Жашылчаларды сактоо үчүн жер төлө куруу

Жер төлө бул жашылча, мөмө-жемиштерди жана башка чийки жана консервацияланган азык-түлүктөрдү узак мөөнөткө сактоочу жай болуп саналат. Жер төлөдө азык-түлүктөрдү узак мөөнөткө сактоо үчүн керектүү болгон температура жана нымдуулук кармалып турат. Жыйынтыгында азык-түлүктөрдүн өзүнүн азыктуулугу жана аш болумдуу касиеттери жоголбой сакталат.

Жер төлөнү куруу үчүн жерди тандоодо төмөнкү шарттарды сактоо керек:

- ▲ жер төлө, жыл бою колдонуу үчүн, жеткиликтүү жана ыңгайлуу жерде жайгашканы зарыл;
- ▲ жер төлөнү бийигирээк жана кургак жерге жайгаштыруу керек;
- ▲ суу өтүүчү арыктардан, жолдордон жана болгон имараттардан 3 м кем эмес аралыкта жайгашканы зарыл.

Жер төлөнүн негизги 3 түрү бар:

- ▲ жер астында жайгашкан;
- ▲ жарым тереңдетилген;
- ▲ жер үстүндө жайгашкан.

Жер төлөнүн түрүн тандоодо негизги шарттардан болуп, жер астындагы агын суулардын жайгашуусу саналат. Жер астындагы агын суулар жер төлөнүн астынан (полунан) 50 см төмөн болуусу зарыл.

Жер астындагы агын суулардын деңгээли эрте жазда же күзүндө, узакка созулган жаан убагында, жакын жайгашкан кудуктар, дренаж каналдар жана скважиналар аркылуу аныкталат.

1. Чуңкурду (котлованды) казуу

Жер төлөнүн чуңкуру топурактын кыртышынын түрүнө карап казылат. Эгерде топурак түшө бере турган болсо чуңкурдун откостору жантагыраак жасалат.

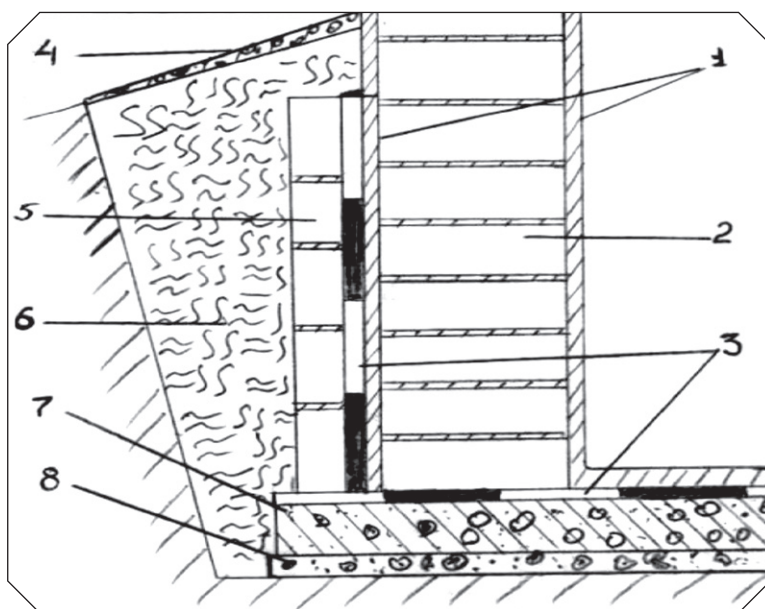
2. Полдун түзүлүшү

а. Эгерде топурак кургак жана жер астындагы суулар терең жайгашса, анда пол тегизделип, анын үстүнө 10-15 см калыңдыкта ири кум же шагыл төшөп койсо болот.

б. Эгерде жер нымдуу жана жер астындагы суулар жер үстүнө жакын жайгашса анда:

- 10-15 см калыңдыкта кум же шагыл төшөлөт;
- бир катмар нымдалган топурак төшөлөт (топурактын нымдуулугу табигый болушу керек, мындайча айтканда, эгерде топуракты колго алып мыкчыганда, топурак упуранып (отоо кургак) же манжалардын арасынан өтүп (өтө нымдуу) кетпеши керек;
- 5-10 см калыңдыкта бетон төшөлөт.
- бетон каткандан кийин, анын үстүнө ысык битум куюлат да, эки катмар кара кагаз (рубероид же толь) менен жабылат; кара кагаздын бири-бирине кошулган жерлери 10 см кем болбошу керек;
- анын үстүнөн дагы 10-15 см бетон төшөлөт.

3. Дубалдын түзүлүшү

Жер төлөнүн дубалы ар кандай жеткиликтүү материалдардан болушу мүмкүн: бетондон, бышкан кыштан, таштан, жыгач материалдардан. Эгер жер кыртышы нымдуу болуп, жер астындагы суулар жер үстүнө жакын болсо, дубалдын нымдуулукту өткөрбөө ыкмаларын колдонуу (гидроизоляция).

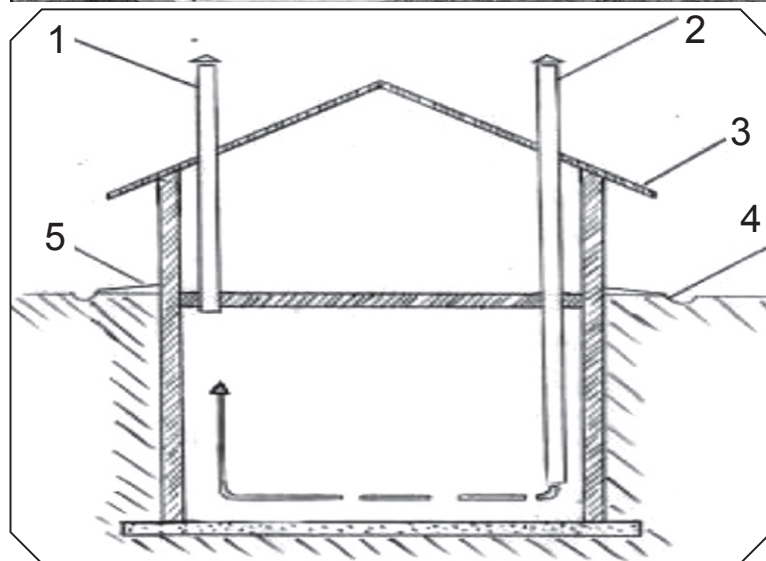
Нымдуулукту өткөрбөөчү ыкмалар жер төлөнү куруп жатканда туура конструктивдүү чечим ка-

был алып, сапаттуу материалдарды колдонуп, жана куруу иштерин тыкандыкта, куруу эрежелеринин негизинде натыйжалуу болот.

1— цемент-кум аралашкан шыбак; 2— кыш дубал; 3— чапталган гидроизоляция; 4— бетон же топурак менен шагыл аралашкан отмостка; 5— коргоочу дубал; 6— чопо менен бекитүү (сокмо); 7— төшөлгөн бетон; 8— шагыл же кум катмары. Чийме төмөнкү сайттын негизинде тартылган <http://vayaz.ru/news/2009-11-19-566>

4. Жер төлөнүн чатырчасын жабуу

Жер төлөнүн үстү жыгачтан же монолит болушу мүмкүн. Жер төлөнүн төбөсүн жылуулук үчүн органикалык (саман, камыш – жылуулуктун калыңдыгы 10-15 см) же заманбап жылуулукту сактоочу материалдарды (минералдык

жабылат. Жер төлөнүн чатыры дубалдан кеминде 50 см ашык жабулуусу зарыл, себеби чатырдан агып түшкөн жаандын жана кардын ээриген суулары, жер төлөнүн дубалынын түбүнө түшпөш керек.

5. Аба алмашуучу (вентиляция) системанын түзүлүшү

Азык-түлүктөрдү сактоодо, температура жана нымдуулук ыңгайлуу шарттарда болушу үчүн, жер төлөдө аба алмашуучу (вентиляция) системасынын болуусу зарыл. Аба алмашуу жер төлөдө эки түтүкчө (аба кирүүчү жана аба чыгуучу) аркылуу ишке ашырылат. Түтүкчөлөр жер төлөнүн карамакаршы бурчтарында жайгаштырылат.

▲ аба кирүүчү түтүк жер төлөнүн полунан 50 см бийиктикте жайгаштырылат. Бул түтүкчө аркылуу сырттагы аба жер төлөнүн ичине кирет;

▲ аба чыгуучу түтүкчө жер төлөнүн үстүнө, потолок менен бирдей деңгээлде жайгаштырылат. Бул түтүкчө аркылуу жер төлөдөгү аба сыртка чыгат;

▲ жер төлөнүн чатырынан чыккан түтүкчөлөрдүн бийиктиги бирдей деңгээлде болушу керек;

▲ түтүкчөлөрдүн диаметри жер төлөнүн аянтына жараша болот. Мисалы, жер төлөнүн аянты 6-8 м² болсо, түтүкчөнүн диаметри 12x12 см болушу керек.

1. Аба чыгуучу түтүкчө;
2. Аба кирүүчү түтүкчө;
3. Чатырдын ашыктыгы (свес кровли);
4. Суу агып кетүүчү арыкча;
5. Бетондон же топурак менен шагылдан жасалган отмостка.

6. Эшиктердин жана люктардын түзүлүшү

Жер төлөдө температура жана нымдуулукту ыңгайлуу шарттарда болушун камсыз кылуу үчүн, жер төлөгө тамбур же ар тарапка ачылуучу эки жактуу эшиктерди орнотуу сунушталат. Жер төлөнүн эшиги түндүккө чыгышы керек. Себеби күндүн нуру жер төлөнүн эшигине түздөн-түз тийбеши зарыл. Эгерде күндүн нурулары эшикке тийсе, анда жер төлөнүн ичи ысып, температуранын өзгөрүлүшүнө алып келет. Эгерде жер төлө анча чоң эмес болсо, анда эшиктин ордуна люк койсо болот. Люкту да эки кабаттуу кылып, анын үстүнө күндүн нуру тийбей турган кылып жасалат. Жер төлөнүн эшиктерин жана люктарды кийиз же чүпүрөктөр менен жылуулап койсо болот.

7. Жер төлөнүн айланасын жайгаштыруу жана жабдыктар менен камсыздатуу

Эриген кардын жана жамгырдын суулары жер төлөнүн айланасында топтолбоосу үчүн, жер төлөнүн айланасын айлантып суу кетүүчү арыкчаларды жайгаштыруу керек. Электр өтүүчү зымдар (электропроводка) жер төлөнүн дубалынын жана потолокунун сыртынан жайгаштырылат. Электр лампочкалар атайын айнек коргогучтар менен жабылат. Электр жабдыктарды (выключатель, розетка) жер төлөнүн ичине жайгаштырууга чечкиндүүлүк түрүндө тыюу салынат. Алар жер төлөнүн сыртына гана орнотулат.

«Жалал-Абад облусунун Ноокен жана Ала-Бука райондорундагы туура тамактанууну жөнгө салуу үчүн жергиликтүү азык-түлүктөрдү өндүрүү системасын колдоо» долбоору

Эл камын ойлогон мырза

Абдурашид САТТАРОВ Ала-Бука районундагы Достук айылынын тургуну. Ал көп жылдар бою пияздын көчөттөрүн жетилтип, сатып үй-бүлөсүнө кошумча киреше таап келет. Быйыл пияздын көчөтүн өстүрүп, 10 миң сом таза пайда таптым дейт.

"Менде пияз көчөттүн баасы арзан. Базарда 10 даана пияз көчөтү 50 сомдон сатылса, мен 1 м² аянттагы пияз көчөтүн 500 сомго сатам. Эсептеп көрсөк боо-лоп сатсаң 1000 сомго барат экен. Энди кыйнабай бир канча жылдан бери төмөн баада сатам, сообу тийиш керек да. Менин 20-30дай туруктуу кардарым бар. Алар каалап, айткан сортунан буюртма жасаса, ошого жараша көчөт даярдап берем. Бизде өзгөчө пияздын Кара-Тал,

Испан сорттору эгилет. Себеби бул сорттордун түшүмү жакшы, 1 сотка аянтка эгип, жакшы түшүм алууга болот. Андан сырткары капуста, помидор көчөттөрүн даярдап коём. Пияз көчөткө келгендер андан да сатып алып кете беришет. Өсүп турган жеринен жаңы жулуп бергендигим үчүн, көчөттөр тез амал алат, жакшы өсөт".

Айылда аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө долбоор алкагында күнөскана куруп берилгенин

көрүп кызыгып калган. Өзүнүн каржысы менен күнөскана куруп алган. Абдурашид акенин кызыгып, күнөскана (5x15 схемада) куруп алганын көргөн долбоордун адистери, аны күнөскананы пленкасы, тамчылатып сугаруу системасы менен камсыздашканын айтат. Айыл чарба эгиндерин өз жашылча бакчасына өстүрүүгө кызыгат. Дайыма жашылчаларды өстүрүүнүн инновациялык ыкмаларын изилдеп жүрөт. Күнөсканага эрте жазда

көк чөптүн түрлөрүн, смалак өстүрүп, жергиликтүү базарга сатып – 3500 сом өлчөмүндө пайда көргөн. Дагы 5x16 метр өлчөмүндө күнөскана куруп алган. Эки күнөсканага 15-июнда жерди даярдап, бадыраң өстүрүп, анын түшүмүн 20-августка чейин алып, 20 миң таза пайда тааптыр. Андан сырткары үй-бүлөсү менен тамак-ашка пайдаланган, туугандарга тараткан, кышкыга өздөрүнө маринадалган жана туздалган

бадыраң камдап алышыптыр.

Эми бадыраңды жыйнап салып, кышка көк чөп, жазгы сарымсак эгем, бул мен үчүн сыноо болот дейт.

Абдурашид аке 34 жылдан бери мектеп окуучуларды дене тарбия сабагынан окутат. Жубайы Саттарова Наргиза башталгыч класстарга сабак берет. 2 уул, бир кызды тарбиялап жатышат.

Н. МАМАСАЛИЕВА

Лимонду үй шартында өстүрүү

Лимонду жашыл калемчелери менен үй шартында тамыр алдыруу.

Лимон цитрус өсүмдүгү болуп саналат. Адабий маалыматтар боюнча мекени Индия, Кытай. Лимон анча чоң эмес, бийиктиги 5-8 м болгон мөмөлүү дарак же бадал. 45-50 жыл жашайт. Лимонду ачык жерлерде, күнөсканаларда жана бөлмөлөрдө өстүрүүгө болот.

Мөмөсү тамак-аш, кондитердик азыктарды, суусундуктарды жана парфюмерия даярдоодо ж.б. кеңири колдонулат. Витаминдерге, микро жана макро элементтерге бай. Мөмөсү адамдын иммундук системасын жогорулатып, организмдин ооруга каршы туруктуулугун күчөтөт. Лимондун пайдалуулугу барыбызга эле белгилүү.

Эми бөлмө шартында өстүрүлүүчү лимонду кантип көбөйтүү боюнча тажрыйбаман сиздер менен бөлүшүүнү туура көрдүм.

Бул үчүн көлөмү 5 литр болгон желим бөтөлкөнү (баклажка) туурасынан тең жара кесебиз. Төмөнкү бөлүгүнүн түбүнөн 5-6

тешик кылабыз. Анан 2 см калыңдыкта бышкан кирпичтин сыныктарын майдалап салабыз. Анын үстүнө калыңдыгы 5 см кара топурак салынат. Топурактын үстүнө сайдын кумун электен өткөрүп, 2-3 см салабыз да жакшылап нымдайбыз. Ошентип биздин субстрат даяр болот. Анан лимондун бир жылдык 3-4 бүчүрлүү же жалбырактуу жакшы жетилген калемчелеринен кесип алабыз. Калемчелерди алууда мээнет текке кетпесин үчүн өзүңүздөр көргөн же ишеничтүү тааныштардан мөмө алган лимондун калемчелеринен алуу керек. Кесип алынган калемченин жалбырак пластинкаларынын үчтөн эки бөлүгүн кесип

салабыз. Калемченин төмөнкү учун бүчүргө жакын курч бычак менен кыйгач кесебиз да суу менен нымдап, кесилген учун корневин препаратына тийгизип, даяр болгон желим бөтөлкөдөгү кумга сайып чыгабыз. Корневин препараты калемчелердин тамыр алуусун жакшыртат жана тездетет. Айыл шартында корневин препаратын табуу кыйын болсо жөн деле сайып койсоңузда болот. Агро аптекаларда корневин препараттары жеткиликтүү эле баада кеңири сатылууда. Ушундай бир 5 литрлик желим бөтөлкөгө 9-10 даана калемчелерди жайгаштырууга болот. Калемчелердин барын жайгаштыргандан кийин желим бөтөлкөнүн үстүн жаап, бөлмөдөгү күн жакшы тийген терезеге коюп коёбуз. Ар 2-3 күндө нымдуулугуна байкоо жүргүзүп турабыз. Кургак калышына жол бербөө зарыл. Керектүү учурда аз-аздан нымдап туруу керек. Эгерде нымдуулук көбөйүп кетсе желим бөтөлкөнүн ичинде көп сандаган суу тамчылары пайда болот. Мындай учурда желим бөтөлкөнүн капкагын ачып коюш керек. Тийешелүү шарттары туура сакталса калемчелер 15-18 күндө тамыр алышат.

Тамыр алган калемчени билүү үчүн калемченин учунан акырын тартып көрүү керек. Эгер тамыр албаса дароо суурулуп чыгып кетет. Ал калемченин кайра ордуна тамыр алганга чейин сайып коёбуз. Эгер тамыр алган болсо анда суурулушу кыйын болот. Мындай калемченин тамыры менен акырын чыгарып башка идишке бөлүп отургузуу керек. Тамыр алган калемче бир жылдан кийин гүлдөп мөмө ала баштайт.

Өмүрбек КОЖОШЕВ, Ынтымак айылы.